

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ ՄԻ ՆՈՐԱՀԱՅՏ ՀՈՒՆԱՐԵՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՕՔՐԻԴԱՅԻ ՎԱՐՔԸ)*

Թարգմանություն հունարենից՝ Հրաչ Բարթիկյանի
Առաջաբան՝ Արամ Տեր-Ղևոնդյանի

Գալանեի աղոթքը

87. Երբ թիկնապահները դրա մախապատրաստությունն էին տեսնում, երանելի **Գալանեն** երեք կույսերով հանդերձ սկսեց աղոթել ու ասել. «Գոհանամ զքեզ, Տեր Աստված, որ արժանացրիր մեզ մեռնել հանուն Քո մեծ անվան և հաղորդակից լինել Քո արքերի մահվան: Մենք շտապում ենք, ցանկանալով հանդիպել Քեզ սիրողներին: Ես շատ եմ ուրախ իմ դատելով՝ **Հոփսիմեի** համար, որին միմյն վերջ պիտի հետևեմ և իմ մյուս քույրերին, որոնք Քո սուրբ անվան սիրույն մահատակվեցին: Արդ, հիշիր մեզ Տեր, քանզի «վասն Քո մեռանիմք զօրհանապագ. համարեցաք իրեն զոչխար ի սպանումն»¹⁰: Արի, Տեր Աստված, և մի՛ մերժիր, այլ փրկի՛ր մեզ Քո անվան սիրույն»¹¹ և տուր մեզ Քո կատարյալ հաղթանակը, որպեսզի խայտառակվեն անօրենները իրենց արարքներում»:

ԳԱՅԱՆԵԻ ԵՎ ՄՅՈՒՍ ԵՐԵՔ ԿՈՒՅՍԵՐԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

88. Նրանք վերջացրին աղոթքը, իսկ թիկնապահները, առնելով և մերկացնելով նրանց, յուրաքանչյուրին պրկեցին չորս ցցերից, պղծուքից ծակեցին, խողովակ մտցրին և փչելով, կենդանի վիճակում ներքևից միմյն կուրծքը մորթագերծ արեցին, ապա ծոծրակը ծակելով լեզուն [ետևից] դուրս քաշեցին ու կտրեցին, ի վերա ամենայնի անվնաս մնացած

մարմնի մասերը, այսինքն փորն ու կուրծքը սուր քարերով հարվածեցին և երբ դեռ շնչում էին, գլխատեցին: Սուրբ **Հոփսիմեն** և իր երեսուներեք ընկերուհիները մահատակվեցին սեպտեմբեր ամսի քսանվեցին, իսկ երանելի **Գալանեն** երեք կույսերով մույն սեպտեմբեր ամսի քսանյոթին:

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻ ՔԱՐՈՉԶՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տրդատի պատմվելը

89. Սուրբ կույսերի մահատակությունից հետո **Տրդատ** թագավորը վեց օր սուգ պահեց, հիշելով երանելի **Հոփսիմեի** գեղեցկությունը: Վեց օր հետո, տեղի տալով իր իշխանների խնդրանքին, մահաժամեց հավաքել իր զորքը՝ որսի գնալու համար: Երբ դա կատարվեց, ձիերը լծվեցին և մահաժամ քարձրացավ, հանկարծ նրա վրա Աստծո պատուհասը եկավ, չար ոգին հարվածեց նրան և կառքից տապալեց: Նա սկսեց մոլեգնել, իր մարմինն ուտել և **հաբեղունի** թագավոր **Նաբուգոդոնոսորի** մամն վայրի գազանի փոխակերպվեց. մահ վայրի խոզի վերածվեց և սկսեց վարազների հետ մարգագետիններում արածել: Նրա ստորադրյալները, թեև ուզեցին նրան բռնել, բայց չկարողացան քանզի [Տրդատը] բնական ուժով էր օժտված, բացի այդ, դևերի ազդմամբ նրա վրա վայրենությունն էլ էր ալվելացել: Ոչ միայն մահ, այլ և բոլոր քաղաքացիները, նրա համայն զորքը, յուրաքանչյուրը նրա մամն սեփական մարմինն էր ուտում: Թագավորի ամբողջ ընտանիքը մույն փորձության հանդիպեց:

Խոսրովիդուխտի տեսիլքը

90. Այդ միջոցին թագավորի քույրը, անունը **Խոսրովիդուխտ**, Տիրոջ կողմից տեսիլք տեսավ, որը

* Ծարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1978 թվականի № 9-ից:

¹⁰ Հմմտ. Ես., ԾԳ, 7:

¹¹ Հմմտ. Մաղմ. 10Գ, 28:

պատմեց թագավորի մարդկանց, մեծամեծներին ու նախարարներին¹²։ «Այս գիշեր տեսիլքում ես մի լուսակերպ մարդ տեսա, որ իմ մոտ գալով ասաց. «Դուք երբեք չեք ազատվել այս փորձանքից, բանի մարդ չեք ուղարկել **Արտաշատ** քաղաքը և չեք բերել սուրբ Գրիգորիոսին, որին դուք կապանքների մեջ առնելով, խորագույն վիրապն եք գցել։ Նա ձեզ ցույց կտա բուժիչ դեղը»։ Լսելով նրան, սկսեցին ծիծաղել նրա վրա ու ասել. «Երեկ դու էլ նույն մոլեգնությամբ ես հափշտակվել և ասածդ չգիտես։ Եթե դու առողջ լինեիր, կիմանալիր, որ տասնհինգ տարի է, որ մա գտնվում է օձերով, քարքերով, դեվերով ու կարիճներով լի խորագույն վիրապում, թուևավոր գազանները նրա ոսկորներն անգամ թողած չեն լինի»։ Դրանից ֆետտ տեսիլքը կրկնվեց կնոջ, բայց նրանք դարձյալ չհավատացին, մինչև հիմա քորոք անգամ նույնը [տեսիլքում] պարզվեց, նրան սպառնալով, որ եթե այդ բանը չհայտնես թագավորի մարդկանց, նախարարներին ու թագավորի բոլոր իշխաններին, ապա ավելի սարսափելի փորձությունների կհանդիպեն և ինքը [Խոսրովիդուխտը], և թագավորը, և բոլոր նրանք, որոնք բնակվում են այդ երկրում։ Վերոհիշյալ **Խոսրովիդուխտը** անչափ սարսափահար դարձյալ դիմեց թագավորի մարդկանց, նախարարներին ու իշխաններին, հայտնեց նրանց ամեն ինչ, պատմեց նաև իրենց դեմ եղած սպառնալիքի մասին։

Գրիգորիոսի ազատումը

91. Լսելով նրա պատմածը և իմանալով, որ եթե երանելի **Գրիգորիոսին** վիրապից չհանեն ավելի սարսափելի փորձությունների եմ հանդիպելու, փութանալի նախարարներից մեկին, անունը **Օտայ**, **Արտաշատ** քաղաքն ուղարկեցին սրբին խորագույն վիրապից հանելու համար։ **Օտայը**, հասնելով հիշյալ **Արտաշատ** քաղաքը, նրան ընդառաջ ելան քաղաքի բոլոր [բնակիչները] նրա գալստյան պատճառն իմանալու։ **Օտայն** ասաց նրանց. «Կապյալ **Գրիգորիոսի** համար եմ եկել այստեղ»։ Լսելով դա, նրանք աչքեցին։ «Ո՛վ կհավատա, որ մա դեռ կենդանի է։ Բազում տարիներ են անցել [այն օրից], երբ մա վիրապ նետվեց և մենք գիտենք, որ մարդ սողունների սուղոցին անգամ չի կարող դիմանալ։ Ինչպե՞ս ես դու ասում, թե կապյալ **Գրիգորիոսի** համար ես եկել»։ **Օտայն** ամեն ինչ բացատրեց նրանց, թե ինչպես թագավորի քույր **Խոսրովիդուխտը** տեսիլք է տեսել։ Նրանք սարսափահար եղած, երկար պարաններ իրար կապելով, հասան երանելի **Գրիգորիոսի** եղած վիրապը։ Նրանք պարանն իջեցրին, իսկ նախարար **Օտայը** բարձրաձայն գոչեց ու ասաց. «Գրիգորիոս, եթե դեռ կենդանի ես, դուրս եկ վիրապից, քանզի քո պաշտած Տեր Աստվածը հրամայեց քեզ դուրս գալ»։ Նա թափահարեց իջեցված

պարանը, որպեսզի բոլորին հայտնի դառնա իր կենդանի լինելը։ Նրանք, իմանալով, որ մա չի մահացել, նրան բարձրացնելու համար քաշեցին պարանը։ Երբ մա վեր բարձրացավ, [մարդիկ] տեսան, որ նրա մարմինը ժամանակից փոփոխության էր ենթարկվել, բայց նրա վրա չկար և ոչ մի վերք կամ բիծ։ Հանդերձներ բերելով հագցրին նրան, քանզի մա մերկ էր վիրապ նետվել։ Նրան առնելով մեծագույն ուրախությամբ բերեցին **Վաղարշապատ** քաղաքը։ Վիրապում եղած ժամանակ նրան հաց ու ջուր էր բերում թագավորական տոհմից սերող մի այլի կին։

ԳՐԻԳՈՐԻՈՍԻ ԳԱՆՈՒՍԱԸ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

92. Երբ երանելի **Գրիգորիոսը** մոտեցավ քաղաքին, ամմաբուր ոգիները խոզի փոխակերպված թագավորին մղեցին գնալ սրբին ընդատալ։ Նախարարներն ու բոլոր մեծամեծները, իմանալով **Գրիգորիոսի** գալուստը, դուրս եկան և քաղաքի առաջ սպասում էին նրան։ Տեսնելով նրան, և նրան **Արտաշատ** քաղաքից հետևող **Օտայի** և բազում այլ ժողովրդի գալուստը, դևերի ազդմամբ նրանք սկսեցին իրենց մարմինն ուտել ու հանդերձները պատտռտել, վազեցին նրան ընդատալ։ Իսկ երանելի **Գրիգորիոսը**, ծնկի գալով նրանց համար աղոթեց Աստծուն և նրանք, դևերից ազատվելով, մաքրվեցին։ Բոլոր ապաքինվողները՝ թագավորի մարդիկ, նախարարներն ու համայն ժողովուրդը նրա ոտքերին ընկնելով, ասացին. «Ներքի մեզ քո հանդեպ գործած անարդարության համար»։ Իսկ երանելին ասաց նրանց. «Ես ինքս էլ ձեզ մեծ մարդ եմ»¹³ ճանաչեցեք արարչին ամենազնի, որ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, արեգակն ու լուսինը, աստղերը, ծովն ու ցամաքը և մա կթռչի ձեզ»։

Սրբոց Հոփսիմյանց թաղումը

93. Երանելին ասաց նրանց. «Որտե՞ղ են սուրբ նախատակաց աճյունները»։ Նրանք պատասխանեցին ու ասացին նրան. «Ո՛ր նախատակներին դու նկատի ունես»։ Նա ասաց նրանց. «Քրիստոսի սիրույն սպանված կույսերին»։ Նրանք ցույց տվեցին վայրը։ Գնալով այնտեղ, մա հավաքեց նրանց աճյունները իրենց նախատակված վայրում։ Նրանք համոզվեցին, որ Աստծո գործությամբ սրբերի մարմինները [անեղծ] պահպանվեցին. ինն օր ու գիշեր էր, ինչ աճյունները նետված էին, բայց ոչ մի գազան, թռչուն, քաղաքի և ոչ մի շուն ձեռք չէր տվել նրանց։ Տեսնելու էր, թե ինչպես նրանք փարթած էին մնացել, կարծես գիճով բերկրյալ։ Նրանք ճոխ հանդերձներ բերելով, ուզում էին նրանց հանդերձաւորել, բայց երանելի **Գրիգորիոսը**, թագավորի [մարդկանց] և թագավորի նախարարների բերած հանդերձները համարեց ոչ արժանի, թույլ չտվեց, և սրբերին կից եղած նրանց հանդերձների ծվեմները ժամանակավորապես հագցրեց և հավաքելով բոլոր աճյունները, տարավ հնձանը, որտեղ սկզբից սպաստանել էին

¹² Բնագրում՝ սատրապներին։

¹³ Հմմտ. Գործք առաքելոց, ԺԴ, 14։

Աստծո սուրբ կույսերը: Երանելին էլ մշտապես ալմտեղ էր մնում: Այդ ամբողջ գիշերը նա աղոթում էր Աստծուն, խնդրելով որ իր ժողովրդին փրկություն շնորհվի, որպեսզի մարդիկ ապաշխարելով, բուժում գտնեն: Հաջորդ օրը թագավորի մարդիկ, նախարարները, մեծամեծները և քաղաքի համայն ժողովուրդը գալով սուրբ **Գրիգորիոսի** մոտ, նրա և սուրբ ազյուների առաջ ծնկի գալով, խնդրում էին ասելով. «Ներիր մեզ ամեն մի անարդարություն, որ գործեցինք քեզ և սուրբ կույսերին, և պաղատիր քո Աստծուն, որպեսզի մենք չկորչենք»:

Գրիգորիոսի քարոզը

94. Սուրբ Գրիգորիոսն սկսեց ասել նրանց. «Ում որ դուք իմ Աստվածն եք անվանում, նա է ամենագոր արարիչը, որ հավերժ բարին է ցանկանում մարդկանց, նա ուլ ձեռքի նշանով ստեղծեց ամեն ինչ, նա որ ոչնչից ստեղծեց երկիրը և ամեն ինչ, որ նրա մեջ է: Նա է Տերն ամենեցուն, նրան ճանաչեք, որպեսզի բուժման արժանանա ձեր վրա եկած վերքերը փորձանքների, որոնցով նա, որպես գթացող ու մարդասեր, խրատեց ձեզ, ինչպես ասում է սուրբ Գիրքը, թե «Զոր սիրէ Տեր՝ խրատէ, գանալից առնէ զորդի՝ զոր լակն առնու»¹⁴: Նա որպես մարդասեր Աստված կոչում է ձեզ որդեգրության: Իսկ Որդին Աստծո, որ ամոք չհամարեց եղբայր անվանել բոլոր նրանց, որոնք հավատարիմ են Իրեն և երկրպագում, կշնորհի ձեզ Սուրբ Հոգով ավետումն իր սիրո և կրթերկրացանի սրտերը ձեր անվերջ բերկրանքով: Եթե դուք դարձի գալով ընթանաք նրա կամքի համաձայն, նա ձեզ կտա կյանքի անմահությունը:

95. Դուք լավ ասացիք. «Աստվածը քո» քանզի նա Աստվածն է Իրեն ճանաչողների, իսկ ովքեր չեն ճանաչում Նրան, թեպետ և են նրա արարածները, սակայն օտար են Նրա սիրո ու մարդասիրության: Իսկ ովքեր երկյուղում են Նրան, նրանց մոտ է Նա և Նրա նախախնամությունը մոտք է գործում նրանց մեջ և պահպանում նրանց: Գուցե ասեք. «Ո՞ր է նա պահպանում իրեն երկյուղողներին: Զի՞ որ մեր ձեռքն ընկածներին մենք մահապատժի ենթարկեցինք, մենք դատապարտեցինք նրանց ըստ մեր կամքի»: Իմացեք, ինչու Աստված կամեցավ մարդկանց մահվան հանգիստը, [կամեցավ], որպեսզի իր փառաց ներկայությամբ հայտնի դարձնի այն բարիքները, որ պիտի տա Նա իրեն սիրողներին, ճանաչողներին և իր կամքը կատարողներին:

Իմացեք և այն, թե ինչպես նա իր աստվածության գործությամբ կայուն և հաստատուն պահեց իր սուրբ կույսերին, ինչպես քաղում մեղությունները չկարողացան և ոչ մեկին շեղել իրենից, ինչպես սուրբ **Հովսեփն** իր ընկերներով հանդերձ անբիժ պահպանեց ձեր պղծությունից, ինչպես և ինձ՝ անարժանիս իր բարությանը արժանացրեց իր մեծ անվան սիրուն պաշտն ու այսպիսի պատիժների պաշտն ժամանակ տոկալ, որպեսզի արժանացնի ինձ երկնային ժառանգության, ինչպես ասաց աստ-

վածային **Պողոս** առաքյալը, [ժառանգություն], որին երանի դուք էլ արժանանաք և իր խոսքերով ըմբռնեք **Քրիստոսի** բարիքները, թե «օրհնեալ է Աստուած, որ արժանի արար գնեզ՝ հասանել ի մասն ժառանգութեան սրբոցն ի յոյս»¹⁵: Արդարև, մենք հասանք դրան, որպեսզի հաղորդվելով մեր փրկիչ Հիստոս **Քրիստոսի** չարչարանքներին, ըմբռնենք և նրա անմահ փառքը¹⁶:

96. Դուք ևս ճանաչեցեք Նրան, որ կոչեց ձեզ իր սքանչելի յույսին¹⁷, եկեք Նրա շնորհաց գահի առաջ, որպեսզի ողորմություն գտնեք Նրանից¹⁸: Հրժարվելով ամեն մի չարից, վրացեք ձեր սրտերը կենդանի ջրով, որպեսզի արժանանալով յույսի փառքի պատմունքանին, հազվեցնեք ձեր հոգիները: Դուք գիտեք Սուրբ **Հովսեփն** մասին, թե ինչպես նրան Տերը պահեց և փրկեց ձեր ձեռքից և ձեր ամեն մի անօրեն դիտավորությունից: Գիտեք նաև, թե ինչպես Աստծո զորությամբ մի կույս խորտակեց ձեր **Տրդատ** թագավորի մարդկային հսկայական ուժը: Իմ վերաբերյալ էլ համոզվեցիք, որ տառնիհնդ տարի մթին ու խորագույն վիրապում ապրեցի, քնակվելով օձերի ու կարիճների մեջ, քայց քանի որ ևս Աստծո վախն ունեի, թունավոր գազաններից և ոչ մեկը չհանդգնեց ինձ վնասել, ոչ էլ ես երբևիցե նրանցից երկյուղեցի, ոչ էլ իմ սիրտը վախ զգաց, քանզի ես վստահեցի Տեր Աստծուն, արարչին ամենայնի: Մենք էլ գիտենք, որ ինչ մեր հանդեպ գործեցիք, անգիտությունից արեցիք: Արդ, դարձի եկեք, ճանաչեք Տիրոջ, որպեսզի նա ողորմի և փրկի ձեզ: Խնդրեցեք նաև Նրանից, ում սպանեցիք, որպես կենդանի մարդկանցից (նրանք առ Աստված վախճանված չեն, այլ կենդանի են), որպեսզի ձեզ համար քարեխոսեն գթացող Աստծուն:

97. Հրաժարվեցեք նաև քարե, փայտե, արծաթե, ոսկե, ամեն տեսակի արձանների պիղծ պաշտամունքից, քանզի սուտ են և սմուտի: Ես անցյալում ես նույն քանն էի ասում արանց շուրջ եղած ձեր սուլորության մասին, քանզի ձեր մտավոր աչքերի առջև մտի՞ խավարն էր գտնվում և դուք չէիք կարողանում մայել տեսնելու համար, ընկալելու և ճանաչելու ստեղծողին ու արարչին ամենայնի: Ես տեսնում էի, թե ինչպես դուք օտարացնում էք ձեզ ճշմարիտ Աստծո պաշտամունքից, և թեպետև դառնագույն ու ասրասիելի պատիժների էի ենթարկված, չէի դադարում գիշեր ու ցերեկ պաղատել Աստծուն, որ Նա կորստյան չմահին ձեր հոգիները: Իր մարդասիրության առատության, Իր անափ մեծագործության պատճառով, Նա աշխարհի հիմնարկությունից ի վեր մարդուն թողեց ընթանալ իր կամքով: Այժմ նա կանչում է ձեզ Իր փառքին ու հավիտենական կյանքին: Դրա համար է Նա Իր սուրբ վկաներին ուղարկել, որպեսզի նրանք վկայեն, որ Նա է Աստվածն ի վերա ամենայնի, որ թագավորությունը Նրա հավիտենա-

¹⁵ Կող. Ա., 12:

¹⁶ Հմմտ. Ա. Պետր. Դ., 13:

¹⁷ Հմմտ. Ա. Պետր. Բ., 9:

¹⁸ Հմմտ. Երր. Դ., 16:

¹⁴ Առաք. Գ., 12:

կան թագավորություն է և տիրությունը Նրա անվախճան: Նրանք իրենց մահը կնիք դրեցին [ի վկայություն] առ Աստված ունեցած ճշմարիտ հավատքի:

98. Արդ, սրբերի բարեխոսությամբ ճանաչեցեք Աստծուն, նրանք մեծապես եղան մահվան Որդուն Աստծո: Քանզի Որդին Աստծո, մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը, մեռավ, որպեսզի Իր ստեղծած մարդկանց մեռելությունը կենդանացնի, ոչ թե որովհետև չէր կարող առանց սեփական մահվան մարդուն փրկել, այլ որպեսզի իր չարչարանքներով բարձրացնի մարդկային սերունդը: Նա առանց Իր սուրբ վկայից վկայությամբ էլ կարող էր որպես Աստված ընդունվել, բայց կամենալով մեծ պատկերի արժանացնել միջև մահ իրեն սիրած [մարդկանց], այդպես տնօրինեց: Արդ, իմացեք ինձնից, ինչպիսի գանահարությունների ու դաժանագույն չարչարանքների ենթարկելով, ինձ, այսպիսի վիրապը գցեցիք, ուր ես թաղված էի օձերի ու քարերի բազմության մեջ: Բայց անընթաց իմ ողորմածությունը Տեր Քրիստոսի ինձ փրկեց նրանց միջից: Դեռ ավելին, այն արժանացրեց ինձ իր խոսքի քարոզչության, որպեսզի փրկարար դեղ տամ ձեր հոգիների ու մարմինների համար, որպեսզի բուժվելով, ճանաչեք ճշմարիտ Աստծուն,

99. Արդ, եթե դուք լսեք խոսքը իրավանց արարչին ամենայնի, կփրկվեք և կըմբռնվեք կյանքը հավիտենական, ձեռք կբերեք նաև երկնային թագավորությունը: Եթե դուք ձեզ մարքեք, հրաժարվելով այն պղծություններից, որոնք ձեր անգիտությամբ պաշտեցիք, դուք կստանաք անճառելի բարիքները մարդասեր Աստծուց, իսկ վկաները, որոնց դուք դառնագույն պատիժների ենթարկելով սպանեցիք, նրանք ես սիրով կբարեխոսեմ ձեր փրկության համար, և մեր քարոզչությունն ու վարդապետությունը ձեզ մեծագույն օգուտը կբերեն, դուք երկար կյանք կունենաք, կըմբռնվեք երկրային բոլոր բարիքները և ի վերա ամենայնի երկնային թագավորությունը կժառանգեք: Բայց եթե դուք չցանկանաք ընդունել մեր վարդապետության քարոզչությունը, նա ձեզ կհարվածի նախկինից էլ ավելի սարսափելի փորձությամբ, վրեժը կառնի արդար արյան, որ դուք անարդար կերպով հոսեցրիք և կհանձնի ձեզ օտար թըշնամիների ձեռքը և ձեզ բոլորիդ դատն մահվամբ կոչնչացնի:

Հացերի գլուխը

100. Երանելի Գրիգորիոսի նրանց այդ բանն ուսուցանելուց հետո, նրանցից յուրաքանչյուրը ձեռք տալով իր հանդերձներին, պատառոտեց, իսկ նախարարները և բոլոր մեծամեծները մոխրի վրա նստելով, ասում էին երանելուն. «Արդյոք մենք Աստծո մոտ որևէ հուշ ունենք, չէ՞» որ ընթանալով մոլորության մեջ խավարային ճանապարհով էին գնում: Արդյո՞ք մեր բազում անօրինությունները թողություն կստանան: Եվ ասաց նրանց Գրիգորիոսը. «Աստված, լինելով մարդասեր, երկայնամիտ ու գթառաս, կողորմի բոլոր նրանց, որոնք անկեղծորեն կոչնչեմ նրան, Նա թողություն կտա անօրինություններին բոլոր նրանց,

որոնք ամբողջ սրտով կցանկանան այդ»: Նրանք հառաչանք սկսեցին ասել. «Ծափոթացրու մեզ և ամբարշտի մեր միտքը, որպեսզի ճանաչենք ճշմարիտ Աստծուն՝ մեզ ստեղծողին...» և ապաշխարեցին: Ապաշխարելու տեղ ունե՞նք մենք արդյոք, մեզ չի՞ լքել արդյոք ապրելու հույսը: Եթե նա հիշի անցյալում գործած մեր անօրինությունները, մեզ կորստյան չի՞ մատնի մեր անօրինությունների պատճառով, նա կփրկի՞ մեզ [Իր] մեծ ողորմածությամբ: Դու անհիշաչարո՞ւն տվեցի մեզ բարի վարդապետությունը՝ ընթանալ Նրա ճշմարիտ ու արդար ճանապարհով: Սրբի հետ այդպես խոսելով նրանք բարձրագույն ողբում էին և թավալ գալիս նրա ոտքերի առջև: Նրանք գեթ կարճ ժամանակով չէին համարձակվում նրանց հեռանալ, [երկյուղելով] դևերի հարվածից և նրանց կողմից իրենց հասցվող տանջանքներից: Երբ գեթ կարճ ժամանակով նրանք փորձեցին բաժանվել նրանցից, անմաքուր դևերը դարձյալ իրենց վրա խուժելով ստիպում էին նրանց սեփական մարմինն ուտել:

Գրիգորիոսի մոր քարոզը

101. Ամենատարբ Գրիգորիոսը, լսելով նրանց իրեն ասված բոլոր խոսքերը, սկսեց արտասալից ասել նրանց. «Ի՞նչ ինքնեղ գիտեք այն բոլոր չարիքների մասին, որ գործեցիք իմ հանդեպ, այնպիսի սարսափելի պատիժ տվեցիք ինձ, կարծես ոճրագործ լինեի: Բայց և ինքնեղ գիտեք, որ ես ձեզանից և ոչ մեկի հանդեպ անարդարություն չգործեցի: Ոչ ոք մի պահ անգամ ի վիճակի չէ այսքան ու այսպիսի սողունների տեսքին տոկալ: Իսկ դուք ինձ նրանց մեջ գցեցիք տանհիմն տարի, և մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի շնորհիվ ես անվնաս մնացի: Ահա դուք իմացեք Աստծո գործությունը, որ լինելով արարիչ, կարող է բոլորի բանականությունը փոխել. Նա խորագույն վիրապում թունավոր գազաններին ընտանի դարձրեց իմ՝ իր ծառայի նկատմամբ և թեև ես Նրա այդքան մարդասիրությանը անարժան եմ, բայց ձեր փրկության, [ձեր կողմից] Նրան ճանաչելու համար ես փրկվեցի, որպեսզի իմ քարոզչությամբ իմանաք Նրա այսպիսի հրաշքները:

102. Ես չեմ կարող չբացահայտել ձեզ բոլոր այն, ինչ հրամայել է ինձ Տերը ձեզ քարոզել: Երբ դեռ վիրապում էի, ես ամեն օր տեսիլքի մեջ Նրա հրեշտակներին էի տեսնում, որոնք սրտապնդում էին ինձ. ես այժմ էլ եմ տեսնում Նրա հրեշտակներին, որոնք ասում են ինձ. Արիացի՛ր ու գորացի՛ր, բանգի Տեր Աստվածը փրկել է քեզ և արժանացրել քարոզիչ լինելու Նրա խոսքի, Նա իր սպասավորության գործը քեզ տվեց, որպեսզի Ինքն էլ Իր բոլոր սպասավորների հետ միասին վարձք ստանաս: Այդ եմ ասում ոչ թե ամեն գովելու համար, այլ որովհետև հնարավոր չէ Աստծո հրաշքները թաքցնել: Պատմեմ ձեզ, թե ինչպես եմ ինձ փրկեց այդպիսի մահից: Քանզի ես ձեզ համար [արդեն] մեռած էի, ինչպես և դուք եք վկայում, ահա և դուք մեղքերից մահացած

¹⁹ Բնագրում եղծված է:

էլ երկրային շինության դիմաց երկնային թագավորության մեջ ձեռք բաժնի արժեքը պատրաստեն, որոնք հույսն ունենք ըմբռնելու, և սրբերի բարեխոսությանը արժանանանք Քրիստոսի թագավորության: Ձի նորա են փառք՝ և զօրութիւն այժմ և միշտ և յափտեան յափտեմից. ամեն: Այդ ասելով, արձակեց համայն ժողովրդին՝ իր մոտից: Բայց թագավորն ու նրա մեծամեծները մույնիսկ կարճ ժամանակով չէին հեռանում նրանից, նրանք դեռ հարվածչալ էին և գիշեր ու ցերեկ նրա մոտ էին մնում՝ ազգիների մեջ գտնվող հեծանում, քրճեր հագած, մոխրի վրա նստած և պահք պահելով: [Գրիգորիոսը] վաթսուհինգ օր խրատում էր ամեն մեկին, հաստատում ի ճշմարիտ և հաստատուն հավատքը, որ ի Տեր Հիսուս Քրիստոս:

Տրդատ թագավորի ապաքինումը

109. Երբ ծագեց վաթսուհեցերորդ օրը, մեծամեծներն ու նախարարները, բոլոր իշխաններն ու համայն ժողովուրդը՝ կանանց ու երեխաներով եկան սուրբ Գրիգորիոսի մոտ և աղաչում ու խնդրում էին նրանից բուժել իրենց պատուհասից և ամենից առաջ թագավորին, քանզի նա դեռ վայրի խոզի կերպարանք ուներ:

110. Քրիստոսի երանելի վկա Գրիգորիոսը հենց որ վիրապից դուրս եկավ և առաջնորդվելով Քրիստոսի շնորհքով եղավ նախատակաց վայրում, բոլորը նույն տեղը հավաքվեցին՝ մոլեգնած և սեփական մարմինն ուտելով: Այսահար [թագավորն էլ] եկավ հիշյալ վայրը: Այն ժամանակ ամենատուրք Գրիգորիոսը խնդրեց բարի և մարդասեր Աստուծոց, որ Նա [Տրդատին] տա մարդկային բանականություն ու լեզու, որպեսզի նա ըմբռնի իր ասածի զորությունը. նա վաթսուհեց օր այդ վիճակում էր գտնվում:

111. Երբ բոլորը սկսեցին սրբից խնդրել, որ նա բուժի թագավորին, վերականգնի նրա նախկին մարդկային կերպարանքը, երանելի Գրիգորիոսն ասաց նրանց. «Ես էլ ձեզանից մեկը լինելով և գրեթե նույնը կրելով ձեր կողմից, խնդրում եմ մարդասեր Աստուծոց ձեր բոլորիդ փրկությունը: Դուք [ևս] Նրանից ամբողջ հոգով բուժում խնդրեցեք: Աստված մարդասեր է և նա կողորմի ձեզ: Ամենևին մի վախեցեք, քանզի Նա ուշադրություն դարձնելով ձեր բարյացակամության վրա, ձեզ կփրկի և կբուժի: Բայց փութացեք կառուցելու աղոթից տները, որպեսզի հանգիստ տանք Աստծո սուրբ նախատակաց աճյուններին, որպեսզի նրանք էլ բարեխոսեն ձեզ համար և փրկեն ձեզ պատուհասից, ազատեն ապագա սարսափելի ու դառնագույն դատաստանից, որպեսզի մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի թագավորության արժանանանք»: Նրանք պատասխանեցին ու ասացին. «Բոլոր հրամաններիդ մեկը կհնազանդվենք և կկատարենք: Խնդրում ենք փութով ասա, թե ի՞նչ պետք է կատարենք»:

112. Երանելին ասաց նրանց. «Բոլորս շտապենք սրբերի աճյունների համար հանգստարաններ կառուցելու»: Ինչուս խոզի կերպարանք ունեցող Տրդատ թագավորը, որ միայն խոսելու ու զգալու

մարդկային հատկությունն էր ստացել, հպելով սուրբ Գրիգորիոսին պաղատում էր նրան, որ իր ձեռքերից ու ոտքերից ընկնեն կնդակները, որպեսզի մյուս աշխատողների հետ կարողանա մասնակցել սրբերի [վկայարանների] կառուցմանը: Իսկ երանելի Գրիգորիոսը ծուր դրեց ու աղոթելով պաղատեց ամենագոր Աստծուն, որպեսզի նա բուժի թագավորին: Եվ ահա երկնքից ձայն լսվեց, որ ասում էր. «Գրիգորիոս, արիացիր ու զորացիր, քանզի ևս քեզ հետ եմ մինչև հավիտյան: Դու ինձ համար եկեղեցիների կկառուցես և կբարձրացնես նրանց եղջյուրը: Ինչի մասին, որ դու աղոթեցիր, ահա ես լսեցի քո ձայնը, և այն շնորհքը, որ խնդրեցիր, կպարգևեմ քեզ»: Նա դարձավ դեպի թագավորը և դիպչելով նրա ձեռքերին ու ոտքերին, մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի շնորհքով վերականգնեց [նրա] մարդկային կերպարանքը: Թագավորը հարցրեց երանելի Գրիգորիոսին, ի՞նչ է հրամայում: Նա նրան տվեց դագաղների չափերը, որոնց համեմատ նա պետք է [փոսեր] փորեր սուրբ աճյունները ամփոփելու համար: Թագավորը սկսեց խնդրել սրբին, որպեսզի նա հրամայի իր կնոջ Աշխենին ու քրոջ Խոսրովիդուսին՝ ներկայանալ մասնակից դառնալու սրբոց շինարարությանը: Երանելին թույլ տվեց, և նրանք մասնակից դարձան գործին:

Վկայարանների կառուցումը և Հոփսիսմյան աճյունների ամփոփումը

113. Թագավորը, վերցնելով բրիչը, փորեց այն տեղերը, որտեղ պետք է ամփոփվեին սրբերի դագաղները, իսկ [Տրդատի] կինն ու քույրը կողովների փոխարեն իրենց հանդերձներով էին հողը տեղափոխում: Ահա աղաչես բարի խոստովանությամբ նախատակաց վայրում հերթականությամբ ամփոփեցին սուրբ Հոփսիսմենին և նրա երեսուներկու [ընկերուհիներին]: Նմանապես մի տուն աղոթից կառուցեցին այն վայրում, որտեղ նախատակաց երանելի Գալանն երեք կույսերի հետ և նրանց աճյուններն այնտեղ ամփոփվեցին: Մի տուն աղոթից էլ հիմնադրեցին կառուցեցին, որտեղ ամփոփեցին այդ տեղում նախատակված կույսի պատվական աճյունները: Աղոթատների կառուցումից և սրբերի աճյունների ամփոփումից հետո, թագավորը խնդրեց սուրբ Գրիգորիոսին թույլ տալ իրեն գնալ Այրարատի²⁹ մոտ գտնվող լեռը, որի անունը Մասիս էր: Նա, գնալով լեռը և այնտեղ գտնելով ութ հսկայական վեմեր, տաշեց ու բերեց աղոթից տները. այդ վեմերը պետք է ծառայեին որպես դռների պուրներ ու նրանց բարավորներ:

«Տրիդիսի» տաճարի ավերումը

114. Երբ ավարտվեց սուրբ կույսերի վկայարանների [կառուցումը], Տրդատը սուրբ Գրիգորիոսին լիակատար իշխանություն տվեց քանդել իր նախնիների կուսաբաշտական տաճարները և նրանց մեջ եղող կոտերը, որոնց ինքը Տրդատը երկրպագում

²⁹ Բնագրում՝ Արարատ:

էր, թույլ տվեց ջարդել, վերացնելու համար այդ գարշելի կուռքերի՝ չափազանցների հիշատակն անգամ: Ինքը թագավորը դուրս եկավ **Վաղարշապատից**, սուրբ **Գրիգորիոսի** հետ **Արտաշատ** քաղաքը գնալու համար: Ծանապարհին նրանք եղան **Տրիդիս** կոչվող քաղաքում³⁰, դեերով լի **Ապոլլոնի** տաճարում, որտեղ բոլոր քրմերը սովորություն ունեին դերի ազդեամբ գուշակություններ անել:

Արտաշատում գտնվող Արտեմիսի տաճարի ավերումը

115. Թագավորի հրամանով ի հիմանց այն ավերեցին: Տաճարում բնակվող դերեր, տեսնելով դա, սկսեցին բարձրագույն աղաղակել և նահանջելով հիշյալ վայրից և ստանալով զինված ռազմիկների զնդի կերպարանք, գնացին **Արտաշատ** քաղաքում գտնվող **Արտեմիսի** տաճարը: Օրջապատելով տաճարը, ներսևր սկսեցին իբրև թե նետեր օգտագործել թագավորական գործի դեմ, որպեսզի դարձի եկողները երկյուղեն: Երանելին, տեսնելով նրանց այդպիսի նեղակող գործունեությունը, նրանց դեմ տերունական խաչի նշան անելով, հասավ տաճարի դուռը: Տաճարն իսկույն հիմնահատակ տապալվեց և հանկարծակի, տերունական խաչի նշանի գործությամբ նրա հիմքերն անգամ հրկիզվեցին: Ծովալ միջև ամսերը բարձրացավ: Դերերի ողջ բազմությունը փախուստի էր դիմում, մարդկանց առջև կոծելով ու ասելով. «Վա՛յ մեզ, համայն երկրից հալածական արեց **Գրիգորիոսի** քարոզած Հիսուսը. մենք այստեղից էլ ենք հալածական լինում: Արդ, ո՞ր գնանք: Նրա փառքը տիեզերքը լցրեց»: Այդ ասելով, նրանք աներևութացան, ցրվելով ինչպես ծուխ:

116. Իսկ հավատացյալ բազմությունները առավել ևս ամրապնդվեցին մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի հավատքում և բոլորը միասին փութացին տաճար ու մնացած հիմքերը կատարելապես կործանեցին: Ասնելով ի սկզբանե անտի մոլորյալների կողմից գարշելիներից նվիրաբերված գանձերը, չքավորներին բաժանեցին, որբերին ու այրիներին: Աստծո ծառա **Գրիգորիոսը** բոլորին մեր փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի հավատքին բերեց և մույն վայրում աղոթարան կառուցելով և խաչ կանգնեցնելով, նրանցից սպասավորներ նշանակեց, որոնք պարտավոր էին սուրբ վայրում Տիրոջ պատարագ մատուցանել: Նա շրջում էր բոլոր քաղաքներում ու գյուղերում, բոլորին դարձի բերում, հաստատելով մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի հավատքում: Նա ամենուրեք աղոթարաններ էր կառուցում և խաչի նշանը կանգնեցնում:

Դարանաղի Թորդան գյուղում գտնվող մի տաճարի ավերումը

117. Ասնելով Տրդատ թագավորին, (Գրիգորիոսը)

եղավ Հայաստանի մի այլ գավառում³¹, որի անունն է **Դարանաղի**, որպեսզի այդ շրջանում էլ եղած կուռքերի տաճարներն ավերեն: Հասնելով Թորդան կոչվող գյուղը և նրա մեջ տաճար գտնելով, տապալեցին այն, ջարդ ու փշուր արեցին կուռքերը, իսկ [տաճարում] եղած արծաթ ու ոսկի գանձերը նմանապես չքավորներին բաժանեցին: Այստեղ ևս աղոթարան կառուցելով և պատվական խաչը կանգնեցնելով, թագավորի հրամանով քաղաքին շրջակա ողջ տարածությունը աղոթարանին առանձնացրին: Այստեղ ևս դերեր, տեսնելով Տիրոջ՝ Նրա ծառա սուրբ **Գրիգորիոսի** միջոցով ցուցաբերվող զորությունը, աներևութացան: Բացի այդ երանելի **Գրիգորիոսը** թագավորի հետ միասին բոլորին որպես առաքյալ ուսուցանելով այդ գյուղի [բնակիչներին] բերեց մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի հավատքին և ամրապնդելով նրանց, թողեց տեղում:

Անիի, Երեզի և Թիլի տաճարների ավերումը

118. Նրանք հասան **Անի** կոչվող քաղաք-ամրոցը, որտեղ ի սկզբանե անտի ըստ սովորության թաղում էին վախճանված թագավորներին, կործանեցին այնտեղ գտնվող **Կրոնոսի** ու **Ջևսի** տաճարը և ըստ սովորության այդ վայրում կանգնեցրին տերունական նշանը: [Գրիգորիոսը] այդտեղի բոլոր [բնակիչներին] ուսուցանելով և հաստատելով ճշմարիտ հավատքին, թագավորի հետ հեռացավ: Նա հասավ **Երեզ** գյուղը, այնտեղ գտնվող **Արտեմիսի** տաճարը, որտեղ սկզբում ամենատարբեր **Գրիգորիոսին** թագավորը հրամայել էր (Արտեմիսին) զոհ մատուցել: Այդ վայրում բնակվող դերեր, չկարողանալով տանել սուրբ **Գրիգորիոսի** ներկայությունը, սկսեցին դարձյալ կերպարանափոխվել և իրենց ներկայացնել որպես զինյալ ռազմիկների: Նրանք բարձրաձայն գոչում էին և լնդերն էին արձագանքում նրանց: Սուրբ **Գրիգորիոսը** նրանց դեմ խաչի նշանն արեց և նրանք իսկույն աներևութացան: Թագավորը հրամայեց իր համայն զորքին հիմնահատակ կործանել հիշյալ տաճարը և Արտեմիսի գարշելի ոսկե կուռքը տապալելով ջարդուփշուր արեց: Անցնելով **Երեզի** մոտից հոսող **Գայ**³² անունով գետը, հասան **Թիլ** կոչվող գյուղը, որտեղ էր գտնվում **Աթենասի** տաճարը: Երանելին հրամայեց այն էլ հիմնահատակ կործանել: Նրա մեջ գտնվող գարշանքը ջարդելով, ուսուցանեց այնտեղ գտնվողներին, աղոթից տուն կառուցելով մույնպես խաչի նշանը կանգնեցնելով, ասաց հավատացողներին. «(Այս) վայրում երկրպագեք մեր Տեր Աստծուն և նրան միայն պաշտեցեք»: Ահա այսպես նա համայն այն գավառից հալածական արեց դերերին, վերացրեց ամեն մի գաղթակցություն, ջարդեց կուռքերը և մարդկանց տվեց ճշմարիտ հավատքը առ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոս:

³⁰ Հունարենում աղավաղված է: Տրիդիս քաղաք գոյություն չունի, Ագաթանգեղոսի հայերեն բնագրում «Տրի դից» է: Խոսքը Տիր աստծու մասին է, որ հավատաախաճում է հույների Ապոլլոնին:

³¹ Բնագրում *παρτις* որ «հայրենիք» է նշանակում: Տվյալ դեպքում օգտագործված է գավառ իմաստով:

³² Բնագրում՝ *Λόζος*:

Բազալադիի տաճարի ավերումը

119. Տրդատ թագավորը, հավատքի մեջ առավել ևս ջերմեցած դառնալով, դրդում էր իր թագավորության եկթակա բոլոր [մարդկանց] հրաժարվել կռա[պաշտական] մոլորությունից, դարձի գալ ու եկթարկվել մեր փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի հավատքին ու լծին: Նա ամենուրեք քարոզում էր, խոստովանում սեփական ամբարշտությունը, [հիշում] այդ առթիվ իր վրա եկած աստվածային պատիժը, հայտնում իր անձի նկատմամբ Տիրոջ ցուցաբերած մարդասիրությունը՝ սուրբ **Գրիգորիոսի** միջոցով բուժման արժանանալը, որով նա ամեն օր բազում ժողովուրդ էր դարձի բերում ոչ թե թագավորի նկատմամբ նրանց տածած երկյուղից, այլ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի անվամբ նրա ծառա **Գրիգորիոսի** միջոցով կատարված ու կատարվող հրաշքների պատճառով, և հատկապես թագավորի ու նրա ամբողջ զորքի վրա եկած անտանելի փորձանքի բուժման: Թողնելով նրանց փրկչի հավատքին անուր կանգնած, նա հասավ մի այլ գավառ, որի անունն էր **Դերքան**, որտեղ ևս սերմանելով Տիրոջ ավետարանը և հեռացնելով մարդկանց կռապաշտությունից, դարձի բերեց մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի ճշմարիտ ու հաստատուն հավատքին: Լինելով մի այլ պարթևների լեզվով **Բազալադի** կոչված գյուղում, որտեղ գտնվում էր **Դիոնիսոսի** տաճարը, այն էլ հիմնահատակ տապալեցին, [Դիոնիսոսի] կուռքը ջարդուփշուր արեցին, իսկ [տաճարի] գանձերն առնելով, նույնպես չքավորներին բաժանեցին: Այնտեղ ևս կանգնեցնելով խաչի նշանը, այդ գավառի բնակիչներին դարձի բերեցին դեպի ուղիղ ու ճշմարիտ հավատքը: Երբ այն բոլորը Սուրբ Հոգու համագործակցությամբ, Աստծո ծառա **Գրիգորիոսի** միջոցով այդպես կատարվեց, (Գրիգորիոսն) եկավ նաև դեպի թագավորի գյուղը, որպեսզի նրանց ևս ամրապնդի և ուսուցանելով նրանց և հավատքում հաստատուն կացուցանելով, թողեց գնաց:

ԳՐԻԳՈՐԻՈՍԻ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿԵՍԱՐԻԱՅՈՒՄ

120. Իրենց ամբողջ ժողովրդի համատարած ուղղումից հետո, թագավորը գնաց **Այրարատի Վաղարշապատ** կոչվող քաղաքը, որտեղ գտնվում էր իր պալատը և հրովարտակ հրապարակեց, որ բոլոր իր հպատակները՝ նախարարները, մեծամեծները, իշխանները, առաջնորդներն ու գորավարները, իր մոտ հավաքվեն: Հրովարտակի համաձայն նրանք ներկայացան, իսկ թագավորը սուրբ **Գրիգորիոսի** ներկայության նրանց հետ ժողով արեց ու ասաց. «Եկեք բոլորս միասին Աստծո ծառա և մեր փրկության առաջնորդ **Գրիգորիոսին** ծնկաչոք աղաչե՛ք մեր հովիվը դառնա, որպեսզի նա, նորոգելով մեզ, սուրբ մկրտությամբ կատարյալ հաղորդակից դարձնի մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի խորհուրդներին»: Ամենատարբեր **Գրիգորիոսը**, խուսափելով պաշտոնի ծանրությունից, ասում էր. «Ես արժանի չեմ ընդունելու

քահանայապետության այդպիսի պատիվն ու պաշտոնը, քանզի անճանելի է Տեր Քրիստոսի կողմից քահանայապետին տրվող պատիվը. քահանայապետը Աստծու և մարդկանց միջև միջնորդ է դառնում»:

121. Երանելին այդպես ասաց: Իսկ գիշերը թագավորը աստվածային տեսիլք տեսավ՝ Տիրոջ հրեշտակին, որ ներկայանալով իրեն ասաց. «Փութացե՛ք **Գրիգորիոսին** քահանայապետ [անել], որպեսզի լուսավորվեն ձեր հոգիները»: Նույն տեսիլքը երևաց և սուրբ **Գրիգորիոսին**, նրան ներկայացավ հրեշտակն ու ասաց. «Մի՛ հրաժարվիր ընդունելու քահանայապետության աստիճանը, քանզի այն քե՛զ է նախատեսված»: Երանելի **Գրիգորիոսը** պատասխանեց հրեշտակին ու ասաց. «Տիրոջ կամքը թող կատարվի»: Դրանից հետո թագավորը իր մեծամեծներով ու նախարարներով երանելի **Գրիգորիոսին** կրկին խնդրեց ընդունել քահանայապետությունը: Նա նույն բանն ասաց. «Տիրոջ կամքը թող կատարվի»: Թագավորը որպիսությամբ լի գոհմամբ ասաց Տիրոջ և հրամայեց նախարարների և իշխանների առաջիններին, որ հավաքվեն և սուրբ **Գրիգորիոսի** հետ գնան կապաղովկացից երկիրը, **Կեսարիա** քաղաքը, որպեսզի նա քահանայապետ ձեռնադրվելով, փութանակի վերադառնա Հայոց երկիրը:

122. Հասնելով կեսարացվոց քաղաքը, նրանք հանդիպեցին արքայազույց արքեպիսկոպոս **Ղևոնդիոսին** և ամենատարբեր եկեղեցու համայն կղերին, որոնց պատմեցին հայոց ամբողջ ժողովրդի և **Տրդատ** թագավորի վրա եկած պատուհասի մասին, թե ինչպես Տերը նրան բուժում շնորհեց: Լսելով այդ մասին, նրանք անափ ուրախությամբ լցվեցին:

123. Ամենատարբեր եպիսկոպոս **Ղևոնդիոսի** հրամանով եպիսկոպոսների բազմություն հավաքվեց սուրբ **Գրիգորիոսին** ձեռնադրելու համար: Նրա վրա ձեռքերը և սուրբ ավետարանը դնելով, ընդունված աղթքով նրան ձեռնադրեցին: Ամենատարբեր **Ղևոնդիոսը**, համայն կղերն ու իշխանները, ողջ քաղաքը սաղմոսերգությամբ նրան ճանապարհեցին Հայոց աշխարհը:

ՀԱՅՈՑ ԴԱՐՁԸ

Ափրդիստեի Աշտիշատում գտնվող տաճարի ավերումը: Մկրտություններ

124. Հասնելով [Հայոց աշխարհի] սահմանները, և իմանալով, որ **Տարոն** գավառի **Աշտիշատ** գյուղում **Ափրդիստեի** տաճարն է մնացել և որ այնտեղ զոհեր են մատուցում, [սուրբ Գրիգորիոսը] իր հետ եղող իշխաններից ոմանց ուղարկեց տաճարը կործանելու և նրա մեջ գտնվող գաբշանքը ջարդելու: Նրանք տեղում լինելով ոչինչ չկարողացան անել, քանզի դները փակել էին դռները և շրջապատել տաճարը: Իշխանները, հեռանալով այդտեղից, սուրբ **Գրիգորիոսին** հայտնեցին, թե դների կողմից դռները փակելու և տաճարի դրսում նրանց լինելու պատճառով ոչինչ անել չկարողացան:

125. Աստծո ծառա **Գրիգորիոսը**, լսելով այդ գնաց մոտեցավ տաճարին, խաչի նշանն արեց ու ասաց. «Մի անմաքուր դեմք. մեր Տիրոջ ու փրկչի Հիսուս Քրիստոսի գործությունը թող հալածական անի ձեզ այստեղից»։ Այդ ասելուց անմիջապես հետո սաստիկ քամի քարձրացավ, հարվեց տաճարին և այն հիմնովին կործանեց, իսկ նրա մեջ գտնվող [Ափրոդիտեի]³³ գարշաճը³³ քրմերի հետ միասին փոշիացրեց։ Հիշյալ գյուղի բնակիչները սարսափահար եղած ընկան սուրբ **Գրիգորիոսի** ոտքերին, պաղատեցին ու ասացին. «Մե՛զ էլ ծանոթացրու ճշմարիտ Աստծուն, որի գործությամբ սրանք կատարեցիր, որպեսզի մեր հոգիներն էլ փրկվեն»։ Ամենատուրբ **Գրիգորիոսը** ուսուցանելով նրանց, սկսեց ասել. «Դուք անա համոզվեցի՞ք, որ ձեր պաշտած այս կուռքերը ոչինչ էին։ Արդ, այժմվա՞նց սկսյալ դուք մեր Աստծուն՝ երկնի և երկրի և նրանց մեջ եղած ամեն ինչի արարչին ծառայեցե՞ք։ Նա բոլորին ուսուցանեց, և կեղևոտ միմյուր օգեց, սեղան կանգնեցրեց ի փառս մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի, մկրտության ավագանի կառուցեց և մկրտեց նրանց, սկսելով իր հետ **Կեսարիա** գնացած նախարարներից ու իշխաններից։ Այնտեղ նա մնաց քսան օր և մկրտեց այդ գավառի բոլոր բնակիչներին տասնհինգ բյուր մարդ։ Նա երեցներ, սարկավագներ, ապա քահանաներ ձեռնադրեց, նույն գյուղի եկեղեցուն կառուցեց³⁴, թույլ տվեց հիշյալ գավառների բոլոր քաղաքներում ու գյուղերում եկեղեցիներ կառուցել և քահանաներ հաստատել։

Մկրտություններ Բագավաճում

126. Տրդատ թագավորը, լսելով սուրբ **Գրիգորիոսի** կապաղովկացվող երկրից **Հայաստան** ժամանելը, իր համայն գործով, կնոջ ու քրոջ հետ ելավ սրբին ընդհառաջ։ Նա գնաց **Բագավաճ** կոչվող քաղաքը, որտեղ սկիզբ է առնում **Շիրառ** գետը։ Թագավորը իր գործով և վերոհիշյալ կանանց հետ դիմավորեց նրան նույն **Շիրառ** գետի ափին և անասման ուրախությամբ ու բերկրությամբ լի նրան քաղաք մտցրեց։ [Սուրբ **Գրիգորիոսը**], հավաքելով քաղաքի ժողովրդին և ուսուցանելով նրան Տիրոջ խոսքը, սկսեց եկեղեցի կառուցել։ Նա [ժողովրդին] նախապատրաստեց երեսուն օր պահք պահել, մինչև որ ավարտվի սուրբ եկեղեցու շինարարությունը։

127. Նա հրաման տվեց նաև համայն շրջակայքում եկեղեցիներ կառուցել։ Քաղաքի եկեղեցու շինարարությունն ավարտվեց երեսուն օրում, և [սուրբ **Գրիգորիոսը**] նրա մեջ սեղան կանգնեցրեց, ապա առնելով թագավորին, [նրա] համայն գործը, [թագավորի] կնոջ **Աշխենին** և քրոջ **Խոսրովիդուխտին**, եկավ **Շիրառ** գետը, որտեղ բոլորին մկրտեց հանուն Հոր և Որդվո և Հոգվույն Սրբո։ Նրանց մկրտության պահին Տիրոջ կողմից բազում սքանչելի հրաշքներ կա-

տարվեցին։ Երբ նրանք շուրջ մտան, գետի ընթացքն իսկույն կանգ առավ, ոչ մի տեղից չբաժվող օծման սուրբ յուղը նրանց շուրջն էր պտտվում և իբրև լույսի հսկայական սյուն կանգնեց ջրի վրա, իսկ այդ սյան վրա տեղումակամ խաչի մմանությունն էր երևում։ Երբ վրա հասավ երեկոն և բոլորն արդեն արժանացել էին հանուն Տիրոջ մկրտության, այդ սքանչելի և ահարկու նշանը վերացավ։ Մկրտված ամբոխը, փառավորվելով ու փառաբանելով Աստծուն, քաղաք մտավ։

128. Մկրտվողների թիվը շուրջ տասնհինգ բյուր էր։ Ահա այդպես հայոց համայն աշխարհում մինչև **Մարաց**³⁵ [աշխարհն] ու **Աղվանք** ընդարձակվեց սուրբ **Գրիգորիոսի** միջոցով և շնորհքն Քրիստոսի սուրբ Ավետարանի քարոզչությունը, նա բոլոր քաղաքներում եպիսկոպոսներ ու քահանաներ հաստատեց, ապա և վանքեր հիմնադրեց։

Գրիգորիոսի վերադարձն ու մահը

129. Այնուհետև [սուրբ **Գրիգորիոսը**] ուսուցանեց և ի Տեր մկրտության արժանացրեց նախկին քրմերի որդիներին, նրանց՝ աշակերտների [թվին] դասեց, որից հետո հասավ այն լուրը, որտեղից դուրս է գալիս **Շիրառ** գետի հոսանքը։ Այնտեղ նա իր [աշակերտների] հետ մնաց մինչև վերջ։ Ժամանակ առ ժամանակ, ընդառաջելով եպիսկոպոսների, վանականների և քաղաքների [բնակիչների] թախանձանքին, նա իջնում էր մեր ճշմարիտ Աստծու, փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի իսկական հավատքի մեջ ամրապնդելու այդ բանի կարիքն ունեցողներին, որից հետո դարձյալ լուր էր գնում։ Նա բնակվում էր քարայրներում, լեռների կատարներին՝ մեծ մարգարե **Նդիայի** և մեր փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի կարապետ **Հովհաննես** Մկրտչի մմանությամբ։ **Տրդատ** թագավորը, նախարարներն ու մյուս իշխանները բազում անգամներ խնդրեցին նրան իրենց հետ ապրել, չլքել իրեն աշակերտողներին, մշտապես նրա կողմից ամրապնդվել, սակայն նա չհամաձայնեց ու ասաց. «Դուք ձեր սրտերում ունեք մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսին, նա մշտապես կպահպանի ձեզ»։ Նա նախընտրում էր անապատ տեղերում բնակվել, որպեսզի չմեծամտանա, մինչև վերջ իր ճգնության սահման որոշելով քառասուն օրը մեկ սնվել, իսկ նրա կերածն էր բանջար, ընդեղեն ու խմելու ջուր։ Ահա այսպես իր ողջ հրեշտակացին կյանքում ի կատար ածելով առաքելական գործը, նա մեջեջ ի փառս Հորն Աստծո և մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի և երկրպագելի Սուրբ Հոգու՝ այժմ և միշտ և հավիտյան հավիտենից։ Ամեն։

³⁵ Բնագրում աղավաղված ձևով *Κληρονομία* Ժ. Գարիտը գտնում է, ո խոսքը «և Մարաց» *και Μερόων* մասին է։ Հայերեն Ագաթանգեղոսում տվյալ տեղում բացի «Մարաց» երկրից, հիշատակված է նաև «Կաղարջօք» (Կղարջքը)։ Բացառված չէ, որ հունարենի *Κληρονομία* -ը «Կաղարջօք»-ի աղավաղումը լինի։

³³ Իմա՝ կուռքը։

³⁴ Տեքստում չի գրված, թե ի՞նչ կառուցեց։